

ULUSLARARASI ŞIRNAK VE ÇEVRESİ SEMPOZYUMU
(14–16 Mayıs 2010)

INTERNATIONAL ŞIRNAK AND ITS VICINITY
SYMPOSIUM
(14–16 May 2010)

SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ
SYMPOSIUM PAPERS

EDİTÖR
Yrd. Doç. Dr. M. Nesim DORU

ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI ŞIRNAK VE ÇEVRESİ SEMPOZYUMU
1

ISBN : 978-605-88496-0-0

www.sirnak.edu.tr
e-posta: sempozyum@sirnak.edu.tr

Redaksiyon : Harun Takçı

Yapım - Baskı :

MRK Baskı ve Tanıtım Hizmetleri Ltd. Őti. Örnek Oto Sanayi Sitesi 1254. Sokak No:2
OSTİM / ANKARA Tel : 0312 354 54 57 Faks : 0312 385 79 05

Birinci Baskı :

2000 Adet

Basım Yeri – Tarihi :

Ankara – 2010

Uluslararası Őirnak ve evresi Sempozyumu Bildirileri: Editör M. Nesim Doru
Őirnak Üniversitesi Yayınları 2010 / 1246 Sayfa
Dizin ve kaynakça var.

ISBN : 978-605-88496-0-0

Kitabın içindeki makalelerden makale sahipleri sorumludur. Kullanım hakları Uluslararası Őirnak ve evresi Sempozyumu yetkili organlarına aittir. İzinsiz alıntı yapılamaz.

TUFAN MİTOSU ve CUDİ DAĞI'NIN YEZİDİ KİMLİĞİ İNŞASINDA OYNADIĞI ROL

Çakır Ceyhan SUVARI*

THE GREAT FLOOD AND MOUNT JUDI IN YEZIDI IDENTITY CONSTRUCTION

Abstract

Yezidis live huddled in the isolated valleys and mountains of the Near and Middle East, the Caucasus, the Transcaucasus, divided up among Turkey, Syria, Iran and the ex-USSR but the core of the community lives in Iraq. Yezidis believe that Azazil (Malak Tawus), has been forgiven by God (Khuda) and reinstated as Chief Angel, supervising the day-to-day running of the world's affairs. Though scholars describe Yezidi beliefs as an amalgam of Zoroastrian, Manichean, Jewish, Nestorian Christian, and Islamic threads, the Yezidis say they are not descended from Adam or affiliated with any of those systems, but rather are a separate strand of human creation. According to Yezidi's holy book Mishefa Reş (Black Book), the flood occurred not once, but twice. The first flood is said to have been survived by a certain Na'umi, father of Ham, whose ark landed at a place called Ain Sifni, in the region of Mosul. Some time after this came the second flood, upon the Yezidis only, which was survived by Noah, whose ship was pierced by a rock as it floated above Mount Sinjar, then went on to land on Mount Judi as described in Islamic tradition. This myth has played a crucial role in the construction of the Yezidi's identity.

Giriş

İster dilsel, isterse dinsel referanslı olsun toplumlar bir arada olmalarını mutlaka tarihsel bir olaya, kişiye ya da mitosa dayandırmak eğilimindedir. Ortak bir soy mitosu; benzerliğe ve aidiyete ilişkin sorulara bir yanıt vermeye çalışır (Smith 2002: 49). Aynı şekilde felaketler üzerine anlatılan mitoslar da grup kimliğinin inşasında önemli bir rol oynar. Biz "X" kimliğindeniz çünkü atamız ortak; aynı acı geçmişi paylaşıyoruz şeklinde gruba, kimliğin temel kriterlerinden biri olan dayanışma bilincini kazandırır. Bu durumu "doğrulamak" ve yeri geldiğinde bireylerine "ortak kimlik" bilincinin aşılacağı, topluluğun mitoslarınca kutsanan dağlar, kayalar, su kaynakları ve ağaçlar adeta doğal tapınaklar olarak sahiplenilmektedir.

Dünyanın, hayvanların, bitkilerin ve insanın kökenini anlatan mitoslar, aynı zamanda insanın bugün içinde bulunduğu duruma gelmesinde belirleyici olan önemli olayları da anlatır (Eliade 2001: 20). Dolayısıyla, toplumların tarihsel süreçte yaşadığı kıtlıklar, savaşlar ve doğal felaketler gibi büyük olaylarla, toplumlar arası ilişkilerin sonucunda doğan etkileşimler mitoslara da yansımakta ve onları şekillendirmektedir. Çoğunlukla sözlü gelenek olarak

* Dr. Çakır Ceyhan SUVARI, Yüzyüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, ceyhansuvari@gmail.com

yaşatılan mitoslar, geleneksel toplumların belli gün ve törenlerde söyledikleri kutsal öykülerdir (Eliade 2001: 15). Geleneksel toplumlar mitosları önemserler, çünkü mitoslar, “doğüstü varlıkların öyküsüdür; bu öykü kesinlikle gerçek ve kutsal olarak kabul edilir; mitos her zaman için bir yaratılışla ilgilidir; insan mitosunu bilmekle nesnelere kökenini de bilir, dolayısıyla nesnelere egemen olmayı ve onları istediği gibi yönlendirip kullanmayı başarabilir” (Eliade 2001: 28). Sözlü geleneğin ürünleri oldukları için mitoslar, kuşaktan kuşağa aktararak yaşatılmaya çalışılır. Ancak bu aktarımlar sırasında ve değişen koşullara paralel olarak mitoslar üzerinde de değişiklikler ve eklemeler yapılmaktadır. Özellikle göçebe toplumlar kendi mitoslarını göç ettikleri alanlardaki toplumlara taşımakta ve başka toplumların mitoslarını da kendi dağarcıklarına eklemektedirler. Bu açıdan her bir mitos aslında onu yaşatan ve dile getiren topluluğun yaşam öyküsünü yansıtmaktadır. Daha doğru bir ifadeyle mitoslar ait olduğu toplumların stilize edilmiş yaşam öyküleridir.

Mitoslar, toplumların kolektif belleklerini besleyerek önemli bir işlev görürler, zira kimlik inşasının gruplar düzeyindeki temel süreçlerinden biri de kolektif bellek oluşturmasıdır. Genelde tüm gruplar, grup kimliğinin inşasında, ortak bir geçmişin vurgulanması ve bunun belirli bir tarzda kurgulanması yoluna gitmektedirler. Bu, esas itibarıyla kolektif kimliğin gerçeklerine uygun bir geçmiş icat etme, bir kolektif bellek yaratma, bir tarih yazma etkinliğidir (Bilgin 2007: 218). Bellek inşası, kimliğin vazgeçilmez bir ayağıdır. Herkes, geçmişini tanıma ihtiyacındadır. “Kendisini halk olarak tanımak için, onun ayırt edilmesini sağlayacak bir takım geçmiş başarılar ve zulümler seçmek zorundadır” (Todorov’dan akt. Bilgin 2007: 219).

Öte yandan toplumlar, kimliklerinin sembolü ve hatırlamanın dayanak noktası olarak belli mekanları sahiplenmek ve oraları kutsamak isterler. Kimliğe dayanak oluşturan belleğin mekana ihtiyacı vardır, diğer bir deyişle bellek mekansallaştırma eğilimi içindedir. “Grup ve mekan bir arada, sembolik bir ortak yaşam kurarlar; grup kendi mekanından ayrı düşse de, bu birlikteliği, kutsal mekanları sembolik olarak yeniden üreterek yaşatır” (Assmann 2001: 43). Sürgüne gönderilen toplulukların, terk etmek zorunda kaldıkları eski yerleşimleri onlar için diaspora Musevilerinin İsrail’i gibi kutsal bir anlam kazanmaktadır. Bununla beraber kutsanan ve özlenen mekan tıpkı olay ve kişiler de olduğu gibi, grupla hiçbir bağı olmayan mitolojik ve sonradan sahiplenilmiş yerler de olabilmektedir. Söz gelimi Kudüs Museviler kadar tüm Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasında da böylesi mitolojik bir anlamla sahiplenilmektedir. Benzer şekilde özellikle Anadolu Alevileri için Horasan terk edilen yurt olarak sahiplenilmekteyken, Kerbela mitolojik bir mekandır. Yezidiler açısından da Cudi ve Sincar bölgesi sadece yaşanılan coğrafi bir yer değildir aynı zamanda mitolojik olarak kutsanmıştır da. Dolayısıyla Museviler için Kudüs ne anlam ifade ediyorsa (terk edilen toprak ve mitolojik toprak) Yezidiler açısından da Cudi ve Sincar bölgesi aynı anlamı ifade etmektedir.

Kimlik için mekan önemlidir çünkü “tüm insani etkileşimler, mekanda cereyan eder ve tüm insan grupları, kendilerini mekansal bir çerçevede inşa ederler” (Bilgin 2007: 221). Dolayısıyla her bir etnik grubun “mülkiyetinde” gördüğü belli bir yer ya da teritorya ile mutlaka bir bağı vardır. Bu teritoryada ikamet edebilir ya da bu bağ sadece güçlü bir bellek olabilir. Söz konusu teritorya ve onun oluşturduğu bellek o denli güçlüdür ki, grup burayı terk ettiği ya da terk etmeye zorlandığı zaman bile grubun kimliğinin bir parçası olmayı sürdürür. Zira Smith’in (2002: 53-54) vurguladığı gibi etnisite mitlere, belleğe, değerlere ve sembollere ilişkin bir meseledir. Tam da bu nedenle “şiişsel ve sembolik nitelikler gündelik olanlardan daha büyük güce sahiptir ve bir düşler ülkesi herhangi bir gerçek toprak parçasından çok daha önemlidir”. Smith (2002: 54), teritorya ve kimlik arasındaki ilişkiyi şu bağlamda açıklamaktadır:

“1-Kutsal merkezler, kutlu bir özdeşleşme ve dışarıdan tanınma. Her anavatanda dinsel-etnik bağlamda “kutsal” sayılan bir ya da daha fazla sayıda merkez vardır.

2-Bir ethnîe ve onun anayurdu belki de bir dış gücün etkisiyle birbirlerinden ayrıldığında, bu insanlar ile teritorya arasında hep bir özdeşlik ya da bağ kalır. Bu özdeşlik kendi başına topluluğun kolektif belleği ve kimliğinin özsel bir parçasını oluşturur.

3-Dışarıdakiler topluluk üyelerini tanımladıkları zaman bunu çoğunlukla teritoryal “kökenlere” atıfla yaparlar. Çünkü etnik terimi aynı anavatandan olmakla yeni ifadeler kazanır.”

Toplumsal belleğe ve mekana dayanak oluşturan mitoslar, dinlerin insanlar ve gruplar arasında ritüeller aracılığıyla yaşatılmasında da önemli bir işlev görmektedir. Ritüeller de bu mitosların anlatıldığı yeni nesillere aktarıldığı anlar olması nedeniyle topluluk için oldukça önemlidir. Geertz, ritüellerin yaşanılan dünya ile hayal edilen dünyayı simgesel formlar aracılığıyla birleştirdiğini kaydetmektedir (akt. Morris 2004: 498). Duman da (2007: 59), mitos ve dinlerin, insan yaşamını anlamlandıran, düzenleyen ve değiştiren olgular olarak her zaman işlevsel bir özelliğe sahip olduğunu ve sadece kutsala ilişkin olanı anlatmakla, kutsalın kapılarını aralamakla kalmadıkları, aynı zamanda profan ve seküler olanı da değer alanına taşıyarak onu normatifleştirmeye, başka bir deyişle onu yeniden kutsallaştırmaya çalıştıklarını söylemektedir.

Etnodinsel bir grup olan Yezidiler için “Tufan mitosı,” hem ortak ata vurgusunu güçlendirmesi, hem de atalarının başından geçtiğine inandıkları bir olayı –ortak geçmiş-hatırlatması açısından sıradan bir anlatının çok ötesinde bir anlam taşımakta ve Yezidi toplumsal belleğini besleyen önemli bir kaynak olmaya devam etmektedir. Tufan mitosı toplumsal bellek kadar Yezidi kimliğinin teritoryal bağ ihtiyacına ve ortak ata arayışına da cevap vererek kimlik inşasının üç temel ayağına kaynaklık etmektedir. Yezidiler için Tufan mitosunun en önemli sembolü ise mitosta de adı geçen, dolayısıyla kutsanan Cudi Dağıdır.

Yezidi İnançında Anlatılan Tufan Mitosu

Mushaf-ı Reş’te, iki tufan mitosundan bahsedilmektedir. Yezidiler, ilk tufanın yalnızca Adem ve Havva’nın soyundan olanları etkilediğine inanmaktadırlar. İkinci tufanın ise Yezidilerin başından geçtiğine ve Nuh’un gemiye insanlar arasından sadece Yezidi inancına mensup olanları aldığına inanılmaktadır. Bu mitosta Yezidi olmayan insanların birbirleri ile alay etmelerinin ve yine diğer insanların Yezidilere karşı kötü davranışlarının cezalandırılması amacıyla gerçekleştirildiği dile getirilmektedir. *Mushaf-ı Reş’te* Yezidi Tufan mitosunu şu şekilde anlatılmaktadır:

Malumdur ki Nuh’un tufanından başka bu alemde yine bir tufan olmuştur. Bizim Yezidi taifesi sükunet hükümdarı ve necip olan Naumi sülalesindedir. Biz onu Meliki Miran tesmiye ederiz. Başka dinlere mensup olanlar Nama’dan neşet etmişlerdir. Bundan babası nefret ederdi. Gemi Musul’dan beş fersah mesafede bulunan Ayni Sefni’de durdu. İlk tufanın sebebi –Adem ve ehfadı olan yukarıda söylediğimiz veçhile; yalnız Adem’in ahfadıyız. İkinci tufan bizim Yezidi taifesini ani olarak bastı. Tufan zuhur ettiği zaman gemi hareket ederek Sencar dağında oturdu. Burada kayaya çarparak gemide bir rahne açıldı. Yılan yusuvarlak çöreklenerek bu rahneyi tıkadı. Ondan sonra gemi tekrar hareket ederek Cudi dağına gelip tevakkuf etti. Bundan sonra yılanın zürriyeti çoğalıp, insan ve hayvanları ısırmağa ve izaç etmeğe başladı. Nihayet bunu yakaladılar ve ateşte yaktılar. Bunun külünden pireler halkolundu...Tufandan bugüne kadar yedibin sene geçti. Her bin sene müddetinde ilahlardan biri yere inip düstur ve kanunlar vazeder ve tekrar kendi yerine gider. Her geldiği zaman o bizimle bulunur, çünkü bizim türlü türlü mukaddes yerlerimiz çoktur. Son zamanda gelen üluhiyet, eski zamanlarda gelen üluhiyetlere nispeten, bizde uzun kaldı. O, velileri tasdik etti...

Tufan Mitosu Yezidiler için bir yok oluşu ve cezalandırılmayı anlatmamaktadır. Zira Tufan sırasında tüm Yezidilerin Nuh'un gemisine alındığına inanılmaktadır. Tufan mitosu Yezidi kimliğini öylesine etkilemiştir ki, Yezidilerdeki mavi renk tabusu dahi Tufan mitosuna dayandırılmaktadır. Mavi, suyla özdeşleştirildiğinden Tufanı çağrıştırmakta, bundan dolayı Yezidilerde mavi renk kıyafet giymek tabu sayılmaktadır¹.

Tufan Mitosuyla Kutsanan Yezidi Teritoryası

İnsanların, kimliklerinin sembolü ve hatırlamanın dayanak noktası olarak belli mekanları sahiplenmek ve oraları kutsamak istediklerinden daha önce bahsetmiştim. Söz konusu mekan, gelinen, terk edilen “anavatan” şeklinde seküler bir anlam ifade edebilmekteyken, dinsel anlamda sahiplenilen kutsal topraklar da olabilmektedir. Bazı durumlarda anavatan ve kutsal topraklarla aynı yerler imlenebilmektedir. Söz gelimi Kudüs hem Museviler hem de Filistinli Müslümanlar için hem bir anavatan hem de kutsal topraktır. Oysa Hıristiyanlar ya da Filistinli olmayan Müslümanlar için sadece kutsal topraktır.

Benzer şekilde Aleviler için Kerbela² ve Hacıbektaş³, Ermeniler için Ağrı Dağı⁴, Süryaniler için Turabidin⁵ kimliklerinin vazgeçilmez kutsal mekanlarıdır. Söz konusu mekanlar; Hacıbektaş ve Turabidin örneklerinde olduğu gibi ev sahipliği yaptıkları tapınak ve mezar yapıları gibi somut nedenlerden dolayı sahiplenilebilmekteyken, Kerbela gibi tarihsel bir olayın geçtiği bir yer olarak da sahiplenilebilmektedir. Ya da Ağrı Dağı ve Cudi Dağı gibi tamamen mitolojik anlamlar yüklenilerek sahiplenilen mekanlar da olabilmektedir.

Yezidiler, hem seküler anlamda hem de dinsel anlamda Cudi Dağı ve çevresinin teritoryal alanları olduğuna inanırlar. Seküler anlamda baktığımızda, tarihsel olarak Yezidi aşiretlerinin yaşamlarını sürdürdükleri topraklar olması nedeniyle önemlidir. Dinsel anlamda ise Cudi ve güneyinde bulunan Sincar dağları Yezidi inancının ortaya çıkıp yayıldığı alanlar olması nedeniyle önem arz etmektedir. Bu özelliklerinden kaynaklı her iki bölgeden de Yezidi mitoslarında sıkça bahsedilmekte ve kutsanmaktadır. Yezidi Tufan mitosunda Nuh'un gemisinin Cudi Dağı'nda durduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla Yezidi kimliğinde Cudi Dağı hem Tufan felaketinin bittiği ve yaşamın yeniden başladığı yer, hem de Yezidilerin yeniden dünyaya yayıldıkları yer olması nedeniyle önemli bir yere sahiptir.

Yezidilerde Seçilmişlik İnancına Dayanak Oluşturan Tufan Mitosu

“Ortak bir dine ait olma duygusu, etnik gruba hayatın anlamını paylaşma hissini verir, bu durum bireylerin aidiyet duygusunu güçlendirmekle kalmaz aynı zamanda ötekiler karşısında kendini çok daha net tanımlamasını da sağlar” (Küçükcan 1999: 51). Bu tanımlamada din, etnik gruplara “seçilmiş”, “biricik” ve “özel” olduklarına dair telkinlerde bulunarak kimliklerinin inşasında katkıda bulunur. Dolayısıyla tüm etnik kimliklerde rastlanan ve etnik kimlik inşasının en önemli ayaklarından birini oluşturan “etnosantrizm” duygusunun büyük oranda grubun dini tarafından şekillendirildiği ve desteklendiği, özellikle etno-dinsel topluluklarda bu durumun adeta “kutsal soy” ve “seçilmiş halk” mitosuyla en uç noktada

¹ Ancak bu tabuyla ilgili olarak; koçeklerden birinin rüyasında, Melek Tavus'un “mavi rengin uğursuzluk getirdiğini” söylemesi üzerine yasaklandığı şeklinde farklı bir yorum da mevcuttur.

² Günümüz Irak Devleti içerisinde kalan Kerbela, Ali'nin oğlu Hüseyin'in Yezid ve yandaşlarınca öldürüldüğü yer olarak kutsal bir anlam taşımaktadır (bkz. Okan 2004).

³ Nevşehir'in ilçesi olan Hacıbektaş, ev sahipliği yaptığı Hacı Bektaş Veli türbesi ve dergahı ile Anadolu Aleviliği için kutsal bir anlam taşımaktadır (bkz. Okan 2004).

⁴ Ermeniler, Tufan'dan sonra Nuh'un gemisinin Ağrı Dağı'nda durduğuna inanmaktadırlar. Nuh'un oğlu Yafes'in torunu Hayk'tan türediklerine inanan Ermeniler için Ağrı Dağı yeniden doğuşlarının mekanıdır (bkz. Seyfeli 2005: 35).

⁵ Günümüz Midyat ve Mardin bölgesini kapsayan Turabidin, Süryaniler için hem bir anavatan hem de içinde barındırdığı kiliseler, manastırlar ve mezarlar nedeniyle kutsal topraklardır (bkz. Çetin 2007).

temsil edildiği rahatlıkla söylenebilir. Seul'un da (1999:560) belirttiği gibi, “dinlerin sunduğu ‘kurtuluş’ ve ‘seçilmişlik’ inancı mensuplarına bir üstünlük duygusu sağlamaktadır”.

Smith'e göre (1999:335), “seçilmiş halk düşüncesi dinsel kökenli bir kavramdır. Bu düşünce her dönem ve her yerde görülebilen yaygın bir düşüncedir. Sümer, Mısır, Babil ve Perslerden başlayıp, Ortaçağ Hıristiyan topluluklarına, Müslüman Araplardan, Sihlere, Çinlilere ve Japonlara kadar görülen bir düşüncedir”. Bu durum en açık biçimde Musevilikte görülmekte ve diğer dinler tarafından, Musevilğin bu yönü sık sık eleştirilmekte hatta Musevilerin bu inancı antisemitik söylemin en önemli argümanını oluşturmaktadır. Oysa en az Musevilik kadar diğer dinlerde de benzer yaklaşımlar söz konusudur. İslam tarihi incelendiğinde, Müslümanlar tarafından ele geçirilen yeni ülke ve orada yaşayan gayrimüslim halklar için şu ibarenin kullanıldığı görülmektedir: “İslamla şereflendirildiler...”⁶ Bu şekilde her din mensuplarına, diğerlerinden ayrıcalıklı oldukları ve bu ayrıcalıkları, Yezidilik ve Musevilikte olduğu üzere genetik olmasa da, inanç bağlamında onları seçilmiş yaptığı fikrini empoze etmektedir. Nitekim mutlak sondan sonra vaat edilen cennete sadece kendi mensuplarının alınacağı inancı tam da bu fikrin bir yansımasıdır.

Smith (1999: 336-337), seçilmişlik inancının kimlik kurma bakımından dört işlevinin olduğunu belirtmektedir. İlk olarak; gruba ötekiler karşısında bir üstünlük duygusu kazandırmakta ve etnosantrizm duygusunu güçlendirmektedir. İkinci olarak; bu tarz inançlar özellikle etnodinsel gruplara, politik ve sosyal özgürlüklerini kazanmaları için dayanak oluşturmaktadır. Üçüncü olarak, etnik kimliğin sınırlarını ötekiler karşısında güçlü ve belirgin biçimde çizilmesine vesile olmaktadır. Seçilmişlik miti, aynı zamanda grup içinde bu misyona inanmayanlara karşı da toplumsal bir dayatma ve yaptırım gerekçesi olarak kullanılmaktadır. Bu tarz mitler, seçilmiş topluluğu aynı zamanda profan dünyadan ayırır/arındırır. Son olarak, topluluk içinde, kaynakların topluluğa dağıtılması konusunda bir işlev görmektedir.

Seçilmişlik inancı Yezidi dininde de bulunmaktadır. Yezidiler kendilerinin farklı bir soydan geldiklerine inanmaktadırlar. Bu inançtan kaynaklı olarak hem kendi etnilerini seçilmiş/özel olarak algırlarlar, hem de sahip oldukları kimliklerine kimseyi kabul etmezler. Yezidilerin bu inancı hem “Adem ve Havva” mitosundan hem de tufan mitosundan dayanak almaktadır. Bunlardan ilki Havva'yı anneleri olarak kabul etmedikleri; soylarını sadece Adem'e dayandırdıkları mitostur. Söz konusu mitos *Mushaf-ı Reş'te* şu şekilde anlatılmaktadır:

O zaman Allah Cebrail'e Havva'yı yaratmasını emretti. Cebrail de Adem'in sol koltuğunun altından Havva'yı yarattı. Bütün hayvanlar yaratıldıktan sonra Adem ile Havva arasında 'evlat babadan mı, yoksa anneden mi meydana gelir' diye bir çatışma oldu. Çünkü onların her biri gelecek neslin tek kaynağı olmak istiyordu. Bu çekişmelerin ortaya çıkışında Adem ve Havva'nın hayvanların kendilerine benzeyen yavru meydana getirmeleri için çiftleşmelerini ve ortak ilişkilerini görmeleri sebep oldu. Uzun münakaşalardan sonra bunlardan her biri tohumları bir testi içine akıtıp kendi mühürleriyle mühürlediler ve dokuz ay sonucu beklediler. Bu müddet bittikten sonra testiyi açtılar. Adem'in testisinde Şahit bin Car vardı. İşte Yezidiler Şahit bin Car'ın neslinden türemişlerdir... Bundan sonra Adem ile Havva cinsel ilişkide bulundular. Havva bu ilişkiden bir erkek ve bir kız doğurdu. Yahudiler, Hıristiyanlar, Müslümanlar ve diğer milletler ve mezhepler hep bunların

⁶ “Dünyânın bugünkü hâlinde, Onun sünnet-i seniyyesine (ya'nî İslâmiyyete) uymakla şereflendirilenler, ne kadar bahtiyârdır. Onun dînine inanan, ona ümmet olanın, az bir iyiliğine katkı sevâp verilir” (<http://www.islamiforum.com/index.php?s=1822583060037f06a4477f67e4374c41&showtopic=9754&st=20&p=95132&#entry95132>).

neslindedir. Bizim yüce soyumuz, Şit, Nuh ve Annuh olup Hakkarilerin yüce atalarıdır ki bunlar yalnız Adem'den türemişlerdir⁷.

Adem'in küpünden çıkan Şahit bin Car'a çok öfkelenen ve onu kıskanan Havva, Şahit bin Car'ı yok etmeyi düşünür. Ancak Şahit bin Car'ı Adem koruduğu için onu yok etmeyi başaramaz. Sadece Şahit bin Car'ın bir ayağını sakatlar (Spat 2002: 28). Şahit bin Car annesiz dünyaya gelse de, Yezidilerin Havva yerine geçen bir anneleri vardır. Ancak bu hususta iki farklı mitos bulunmaktadır. İlki Şahit bin Car'ın Cennet'ten bir huriyle evlendiği ve Yezidilerin bu evlilik sonucunda dünyaya geldiği, ikincisinde ise; küpün içinden Şahit bin Car'la beraber bir kız çocuğunun da dünyaya geldiği ve Şahit bin Car'ın küpteki ikiziyle evlenmesi sonucunda Yezidi neslinin çoğaldığı anlatılmaktadır. Bu mitolojiye bağlı olarak, doğru/hakiki dinin de Adem'den Şahit bin Car'a geçtiğine ve Şahit bin Car tarafından da kendi nesli olan Yezidilere aktarıldığına inanılmaktadır.

Yezidi kimliğindeki seçilmişlik inancının dayanaklarından birinin de Tufan mitosunu olduğu yukarıda ifade edilmişti. Mushaf-ı Reş'te geçen iki farklı tufan mitosunun varlığı dahi seçilmişlik inancını gösteren önemli bir ipucudur. Zira Yezidilerin, kendi grupları dışında kalan insanların başından geçen tufandan etkilenmedikleri Mushaf-ı Reş'te dile getirilmektedir. Dolayısıyla Yezidiler, diğer insanlarla ortak bir felaketi yaşamaktan doğru inancı seçtikleri için kurtulduklarına inanmaktadırlar. Kendi başlarından geçen ikinci Tufan da ise, yine seçilmiş oldukları için Nuh'un gemisine sadece Yezidilerin bindiğine inanmaktadırlar. Nitekim Mushaf-ı Reş'te ikinci tufanın Yezidi olmayanların cezalandırılmaları amacıyla gerçekleştiği anlatılır. Her iki tufandan da Yezidi olmayanların yokedildiği/cezalandırıldığı inancı, Yezidi seçilmişlik iddiasının tufan mitosuyla desteklendiğinin en açık ifadesi olmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Herhangi tikel bir grubun ortak bir kimlik içerisinde tanımlanabilmesi için birtakım kriterlerin olması gerekmektedir. Çeşitli araştırmacıların önerileri bir araya getirildiğinde etnisite tanımlaması için sekiz kriterin gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır (bkz. Smith 2002: 47-55, Altuntaş 2002: 20-21, Küçükcan 1999: 46, Aydın 1998:55-6, Fawcett 2000):

- 1- Grubun kendisine ait kolektif bir özel ada sahip olması.
- 2- Grupta ortak ata, soy inancının olması.
- 3- Grubun ortak tarihi anıları paylaşması, yani ortak toplumsal belleğin olması.
- 4- Grubun üyelerince paylaşılan bir ya da daha fazla ortak kültürel unsurun/geleneğin olması.
- 5- Grubun belirli bir toprak/yurt (teritorya) ile bağ kurması.
- 6- Grup üyeleri kendilerinin özel bir grup oluşturdukları düşüncesine sahip olması.
- 7- Grup üyeleri arasında dayanışma duygusunun gelişmiş olması.
- 8- Genel olarak endogami evliliğinin tercih edilmesi.

Yezidi kimliği dikkate alındığında, Tufan mitosunun Yezidi kimliğinin inşasında gerekli olan sekiz kriterden beşine dayanak oluşturduğu görülmektedir. İlk olarak Tufan mitosunu

⁷ Kimi gruplar ise Yezidilerin aksine Havva'yı tüm insanların ortak annesi kabul etseler bile, daha sonra tek bir atasal figür üzerinden yine kendi etnisini özel bir yere koymaktadır. Nitekim Ermeniler Nuh'un oğlu Yafes'in torunu Hayk'ı (2005), Aleviler Şit'i (Öztürk 2005: 238-40), Araplar İsmail'i, Museviler ise İshak'ı (Eliade 1997: 334-335) soy ağaçlarının en üstüne yerleştirmekle kalmamışlar aynı zamanda bu atasal figürler aracılığıyla diğer etnilerden farklı ve özel olduklarına inanmışlardır.

Yezidilere ortak bir ata sağlamaktadır. Bu durum Mushaf-1 Reş'te “*bizim cedit alalarımız Şit, Nuh ve Annuh olup hakiki cedit alalardır, ki yalnız Adem'den neşet etmişlerdir*” şeklinde dile getirilmekte, dolayısıyla Yezidiler kendilerini Tufan'ın baş aktörü olan Nuh'un kavmi olarak görmektedirler. İkinci olarak, Yezidi toplumsal belleğini besleyen Tufan mitosu Yezidilere ortak bir geçmişin paylaşıldığı fikrini vermektedir. Üçüncü olarak, kimlik için gerekli olan teritoryayı kutsayan Tufan mitosu, bu anlamda Cudi Dağı'nı Yezidiler için teritoryalarının merkezine yerleştirmiş ve bu sayede Cudi Dağı adeta Yezidi teritoryasının mitolojik simgesi haline gelmiştir. Tufan mitosu, Yezidilerin kendilerini özel bir grup olarak görmelerine de dayanak oluşturmaktadır. Mushaf-1 Reş'te, her iki Tufandan da Yezidilerin zarar görmediği dile getirilmekte, dolayısıyla Yezidilerin seçilmişliği söz konusu mitoslar vasıtasıyla bir kez daha vurgulamaktadır. Son olarak yukarıda özetlenen dört mitolojik dayanak etnisite için gerekli olan “grup üyeleri arasında dayanışma duygusunun gelişmiş olması” kriterinin de içeriğini doldurmakta ve Yezidilere ortak bir kimlik altında olmaları gerektiği duygusunu ve bilincini vermektedir.

Kaynakça:

- ALTUNTAŞ, Nezahat. Türkiye’de Etnik Kimlik Farklılaşmasında Din-Mezhep Etkisi ve Siyasete Yansıması, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, 2002.
- ASSMANN, Jan. Kültürel Bellek, çev. Ayşe Tekin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2001.
- AYDIN, Suavi. Kimlik Sorunu, Ulusallık ve Türk Kimliği, Ankara: Öteki Yayınevi, 1998.
- BİLGİN, Nuri. Kimlik İnşası, Ankara: Aşına Kitaplar, 2007.
- ÇETİN, İhsan. Midyat’ta Etnik Gruplar, İstanbul: Yaba Yayınları, 2007.
- DUMAN, M. Zeki. “Modern Toplumlarda Kutsalın Yeniden Keşfi: Nesnel Gerçekliğin İnşa Edilmesinde Mit ve Dinin İşlevi”, *Folklor/Edebiyat*, Cilt 13, Sayı 52, 2007/4, 2007: 59-68.
- ELIADE, Mircea. Dinler Tarihi Sözlüğü, çev. Ali Erbaş, İstanbul: İnsan Yayınları, 1997.
- ELIADE, Mircea. Mitlerin Özellikleri, çev. Sema Rifat, İstanbul, Om Yayınevi, 2001.
- FAWCETT, Liz. Religion, Ethnicity and Social Change, London: Macmillan Press Ltd., 2000.
- KÜÇÜKCAN, Talip. Politics of Ethnicity, Identity and Religion. Turkish Muslims in Britain, Aldershot: Ashgate Publishing Company, 1999.
- MORRIS, Brian. Din Üzerine Antropolojik İncelemeler, çev. Tayfun Atay Ankara: İmge Kitabevi, 2004.
- OKAN, Murat. Türkiye’de Alevilik, Ankara: İmge Kitabevi, 2004.
- ÖZTÜRK, Ünsal. Alevilerin Büyük Sırrı, Ankara: Yurt Yayınları, 2005.
- SEUL, Jeffrey R. “‘Ours is the Way of God’: Religion, Identity, and Intergroup Conflict”, *Journal of Peace Research*, vol. 36, Sage Publications, 1999: 553-569.
- SEYFELİ, Canan. “Ermeni Milli Kimliğinin Oluşumunda ve Korunmasında Kilise’nin Rolü”, *Çokkültürlülük Konferansı*, Dipnot Yayınevi, Ankara, 2005.
- SMITH, Anthony D. “Ethnic Election and National Destiny: Some Religious Origins of Nationalist Ideals”, *Nations and Nationalism*, 5 (3), London: ASEN, 1999: 331-355.
- SMITH, Anthony D. *Ulusların Etnik Kökeni*, çev. Sonay Bayramoğlu ve H. Kendir, Ankara: Dost Yayınevi, 2002.
- SPAT, Eszter. Shahid Bin Jarr- Forefather of The Yezidis And The Gnostic Seed of Seth, *Iran And The Caucasus*, Vol. 6 s. 27-56, 2002.
- <http://www.islamiforum.com/index.php?s=1822583060037f06a4477f67e4374c41&showto pic=9754&st=20&p=95132&#entry95132>